

Het achtste wereldwonder?

Jobs en flexibiliteit op de Amerikaanse arbeidsmarkt

Bob Hancké

Wetenschappelijk medewerker Wissenschaftszentrum Berlin / Onderzoeker MIT Boston

In de Europese discussie over de werkloosheids crisis wordt vaak naar het 'Amerikaanse model' verwezen. Door de flexibele arbeidsmarkt zou de werkloosheid in de Verenigde Staten met succes bekampt worden. Bob Hancké weerlegt deze opvatting en schetst de ware toestand van de Amerikaanse arbeidsmarkt.

De bedrijfswereld pleit al langer voor meer flexibiliteit op de arbeidsmarkt. Maar sinds kort is flexibiliteit niet meer het monopolie van de bedrijven. Steeds meer anderen zoeken er hun heil in: de OECD in haar *Jobs Study* van 1994, de Europese Commissie in haar *Witboek* over groei en concurrentievermogen in de Europese Unie. Steeds vaker ook duikt flexibiliteit op in regeerakkoorden in de Europese lidstaten. Europa lijkt een nieuwe toverformule gevonden te hebben om de werkloosheid te lijf te gaan.

Zo'n toverformule zou natuurlijk goed van pas komen. De werkloosheid in Europa heeft dramatische afmetingen aangenomen. Na de recessie van de jaren '90 heeft de tewerkstelling nooit meer het oude niveau gehaald. Naarmate het probleem schrijnender werd, keek men in Europa steeds vaker richting Verenigde Staten. Daar creëert de flexibele arbeidsmarkt na elke recessie zoveel jobs dat de tewerkstelling hoger is dan voorheen. De werkloosheidscijfers zijn er dan ook beduidend lager dan de Europese. Een wondermiddel, die flexibiliteit?

De mythe doorpikt

De Amerikaanse tewerkstellingsgroei voedde de mythe van het reëel bestaande kapitalisme.

Met het succesverhaal verdween heel wat van de vroegere kritiek op het kapitalisme onder tafel. Ik wil de mythe tot zijn ware proporties herleiden. Ik ga na of een Amerikaans arbeidsmarktmodel in Europa mogelijk én wenselijk is. Eerst zet ik de voornaamste verschillpunten tussen de arbeidsmarkt in de VS en die van de Westeuropese OECD-landen op een rijtje. Daaruit blijkt dat de arbeidsflexibiliteit in de VS te maken heeft met een samenspel van factoren die we in West-Europa zelden vinden. Het is dus zeer de vraag of zo'n model bij ons kan ingevoerd worden. Bovendien blijkt de flexibele arbeidsmarkt in de VS perverse effecten te hebben die het de Amerikaanse economie soms moeilijk maken op internationale markten te concurreren. De loonkosten zijn tenslotte maar een deel van wat we het concurrentievermogen noemen.

Vervolgens ga ik na welke gevolgen dit soort loonflexibiliteit heeft op een samenleving. Mijn boodschap is eenvoudig. Als je de resultaten uitdrukt in andere, veel realistischere termen dan die waarmee goedgelovige economen en beleidsmensen ons om de oren slaan, doet de arbeidsmarkt in de VS het helemaal niet zo goed. De sociale en financiële kosten van het Amerikaanse model zijn bijzonder hoog. Ik zie geen reden om

dat model bij ons in te voeren. Arbeidsmarkt-flexibiliteit biedt geen oplossing voor de politiek-economische problemen van Europa.

De Amerikaanse arbeidsmarkt

Sociaal-economisch beleid vindt, wat handboeken economie ook mogen beweren, niet in een historisch of institutioneel vacuüm plaats. Het systeem van arbeidsverhoudingen dat zich in de loop van de jaren ontwikkeld heeft, geeft in grote lijnen de institutionele marges aan voor dat beleid. Het Amerikaanse model van arbeidsverhoudingen verschilt op nogal wat vlakken van het onze. Ik geef even de belangrijkste verschillen aan.

Concurrentie

De arbeidsmarkt in de VS is een echte markt. Meer dan elders in de OECD is concurrentie tussen werknemers het principe dat de arbeidsmarkt organiseert. Collectieve onderhandelingen zijn bijna onbestaande. Daarom passen de lonen zich relatief snel aan de vraag naar arbeid aan: bij hoge werkloosheid zakken ze snel tot het niveau waarop de arbeidskosten lager zijn dan het marginaal produkt. Vertaald in gewone mensentaal is dat: wanneer een nieuwe arbeider voor de werkgever meer opbrengt dan hij kost.

De Amerikaanse vakbonden onderhandelen bijzonder weinig. Hun positie is uitermate zwak. Zij moeten permanent vechten om te overleven. In bedrijfstakken waar kapitaal in enige mate mobiel is, moeten zij voortdurend rekening houden met een herlokalisatie van de produktie naar gebieden waar arbeid door de hogere werkloosheid of door de andere wetgeving goedkoper is. In de EU lokt sociale dumping voorlopig nog verbaasde reacties uit. Dat hebben wij in 1994 nog bij Hoover gemerkt. In de VS is regionale concurrentie op lonen, arbeidsvoorwaarden en zelfs vakbondsrechten schering en inslag. Bondstaten in het zuiden lokken investeerders met een verbod op vakbonden, lagere lonen en belastingvoordelen.

Voor de industriële structuur van het land is die situatie rampzalig. Vergeleken met Europese en Japanse bedrijven in dezelfde bedrijfstakken zijn veel Amerikaanse ondernemingen technolo-

gisch ronduit primitief. Het machinepark wordt niet voldoende vernieuwd. Dat komt door het substitutie-effect. De arbeidskosten zakken zo laag dat er geen rationaliseringsinvesteringen worden gedaan. In de plaats daarvan worden in de 'sweat-shops' bijkomende arbeiders aangevoren die het werk van een machine doen. Op de lange termijn brengt de technologische ontwikkeling de bedrijven in een benarde concurrentiepositie. Innovatie is immers één van de peilers van een gezonde economie.

Dualisme

De arbeidsmarkt in de VS is sterk dual. In enkele sectoren, vooral diegene die vanwege een sterke kapitaalsconcentratie overwegend uit grote bedrijven bestaan, zijn de arbeidsvoorwaarden relatief gunstig, zijn de jobs vaak stabiel genoeg om over een vaste betrekking te kunnen praten en is er een vakbond die alles in de gaten houdt. Dat is bijvoorbeeld, en bijna uitsluitend, zo in de automobielenijverheid (GM, Ford), de telecommunicatiesector (AT&T, Bell) en de openbare sector. In de meeste sectoren ziet het er echter heel anders uit. Arbeidscontracten worden er individueel onderhandeld, bijkomende 'voordelen' als ziekteverzekering en bedrijfspensioenfondsen bestaan er vaak niet, en de arbeidsvoorwaarden zijn er ronduit slecht. De wetten die de arbeidsvoorwaarden regelen kunnen er niet gecontroleerd worden.

Ook in Europa kennen wij dat soort geïnstitutionaliseerde arbeidsmarktongelijkheid. Een automobielarbeider bij VW of Renault wordt in de regel beter betaald dan een poetsploeg in het Sheraton van Parijs of Berlijn. Maar in Europa zijn heel wat van de primaire arbeidsvoorwaarden van die laatste groep wettelijk of conventioneel geregeld en dat maakt al te grove misbruiken op grote schaal erg moeilijk. Bijvoorbeeld: in Europa bekoopt een werknemer in de voedingsnijverheid slordigheden vanwege de werkgever zelden met een ongeval of de dood. In de VS is dat soms wel het geval. Enkele jaren terug verloren een tiental werknemers het leven in de kippenboerderij waar ze werkten. Er was brand ontstaan en alle deuren waren gesloten. Een vakbond was er niet in het bedrijf, en de arbeids-

inspectie die normalerwijze dat soort dingen nakiijkt, was te klein en dus overbevraagd. Zij was nooit in het bedrijf geraakt.

Lage-loonarbeid vind je in de VS vooral in de dienstensector: de krantejongen die voor een paar cent per stuk om 6 uur 's ochtends zijn ronde doet, de gepensioneerde buurman die voor enkele dollars het gras maait of in een supermarkt de gekochte waren in bruine papierzakken laadt, zijn kleindochter die voor een bruto uurloon van 200 frank in een kapsalon werkt, of de verhuizer die na een volle dag hard werken met amper 1000 frank naar huis gaat. Wie een beetje inkomen heeft, besteedt al die zaken uit: de tuin, het huis poetsen of schilderen, verhuizen, inkopen of de parketvloeren polijsten. Dat creëert allemaal wel arbeid, maar het werkt ook de geïnstitutionaliseerde loonongelijkheid in de hand.

Geen arbeidsmarktbeleid

In de regel komt de Amerikaanse staat niet tussen op de arbeidsmarkt. Er zijn weliswaar kaderwetten over het arbeidsmarktgebeuren en er bestaan administratieve raden die zich met arbeidsongevallen en beroepsziekten bezighouden, maar aan de kern van de zaak, het arbeidscontract, raakt de regering niet. Dat is, zoals de liberaal-democratische rechtsleer voorschrijft, een zaak tussen gelijke partijen. Wettelijk afdwingbare minima, met uitzondering van essentiële zaken als arbeidsduur of minimumloon, ontbreken dan ook grotendeels.

De federale structuur van het land maakt de zaak nog ingewikkelder. Sommige bevoegdheden liggen exclusief bij de regering in Washington. De staten kunnen niet tussenkomen. Nemen ze toch een wetgevend initiatief, omdat de federale regering niets doet, dan lopen ze het risico zich voor een rechtbank te moeten verantwoorden, zelfs als maar één werkgever er een zaak van maakt. Wint de staat, dan ligt de wettelijke regel relatief vast. De regel blijft wel het onderwerp van een nieuwe rechtszaak. Bovendien bestaat de kans dat de regionale concurrentie van andere staten in de praktijk de wet ondergraaft of de staat tot een economische woestijn maakt. Verliest de staat, dan is erg veel geld naar de ad-

vocaten verdwenen en valt bovendien de bestaande wettelijke bescherming van de werknemers weg.

Al bij al is dit een dure en gecompliceerde manier om een sociaal beleid te voeren. In Europa zijn de werknemers eraan gewend algemeen aanvaarde regels via een wet of een ministerieel besluit veralgemeend te zien. In de VS bestaat dat principe van algemeenbindende verklaring niet. Daarmee ontbreekt meteen een centraal instrument voor het sociaal-economisch beleid.

Onderkwalificatie

Meer dan de helft van de Amerikaanse bevolking heeft één of andere vorm van hoger onderwijs gevolgd. Toch blijkt de doorsnee Amerikaan onvoldoende gekwalificeerd voor de jobs die hij in een moderne economie moet aankunnen. De voornaamste oorzaak daarvan is de fundamenteel instabiele arbeidsmarkt. Voor de werkgever is investeren in opleidingen voor werknemers een erg riskante onderneming. Welke werkgever kan het zich immers veroorloven regelmatig een dure opleiding te betalen, om dan zijn werknemers naar een iets beter betalend concurrerend bedrijf te zien verdwijnen? In de oude angelsaksische onderwijs traditie van de 'liberal arts colleges' bestaan geen beroeps- en technische opleidingen, dus die kunnen geen gaten dichten. Werknemers die toch een vakopleiding volgen, staan voor een ander probleem. Een aangepaste opleiding vertaalst zich erg zelden in een vaste job. Ondanks zo'n opleiding kunnen zij morgen op straat staan, omdat het ontslagrecht precies op maat van de werkgever is gemaakt. Werknemers missen dan ook vaak technische vaardigheden die voor heel wat Europese werknemers vanzelfsprekend zijn.

Omdat lonen via jobs meestal aan kwalificaties gebonden zijn, verdienen heel wat ongeschoolde arbeiders in de VS erg weinig. Het is voor hen allesbehalve duidelijk of een echte vaste job, als die er al in zit, wel loont. Heel wat jonge slecht opgeleide Amerikanen 'vlinderen' dan ook van de ene slechtbetaalde job naar de andere zonder beroepskennis op te bouwen waarmee ze later beter af zijn. Velen houden het geen zes maanden uit in een tapijtreinigings-

bedrijfje, pakjesbesteldienst, car wash of supermarkt en zoeken al snel andere, meer lucratieve bezigheden in illegale activiteiten.

Anciënniteit

Doorheen de Amerikaanse arbeidsmarkt, ook in de slechte sectoren, loopt één rode draad: promotie en vastheid van betrekking zijn praktisch uitsluitend gebonden aan anciënniteit: 'last hired, first fired'. *Waarom dat principe zo sterk is in de VS, is gemakkelijk te verklaren. In de tijd toen de vakbonden nog wel wat voorstelden, tussen pakweg 1930 en 1960, zijn zij erin geslaagd de willekeur van werkgevers enigszins aan banden te leggen. De oudere werknemers, die het meest aan de ontwikkeling van het bedrijf bijgedragen hebben, overleven daarmee ook eventuele crisissen het langst. Op zich is dat natuurlijk een eerbare zaak, precies omdat die oudere werknemers zich, bij grote veranderingen, in een allesbehalve benijdenswaardige positie bevinden. In Europa hebben wij dat probleem opgelost door oudere werknemers de zekerheid te verschaffen die ze verdienen. Ook bij ons zijn dat diegenen die het verst geraken. Voor de anderen bestaan er relatief gunstige (brug)pensioensystemen.*

De enige toevlucht die Amerikaanse werknemers tegen werkgeverswillekeur hebben ontwikkeld, werkt de industriële vernieuwing in de VS tegen. Oudere werknemers blijven meestal langer werken, soms zelfs tot na de leeftijd van 70 jaar, omdat de pensioenen te laag zijn om comfortabel te overleven. Daardoor vliegen vaak jongere, ondanks alles toch beter geschoolde werknemers aan de deur. Dat maakt van de Amerikaanse bedrijven natuurlijk geen laboratoria voor nieuwe produktiemodellen. Niet alleen zijn oudere werknemers slecht geplaatst om met nieuwe technologieën te werken. Bovendien staan zij weinig positief tegenover allerlei sociaal-organisatorische veranderingen.

Reëel loonverlies

Voor de individuele werknemers is de zwaarste pil die ze te slikken kregen, bijna zeker het reële loonverlies dat ze sedert het midden van de jaren 70 geleden hebben. Al moet daaraan worden toegevoegd dat velen zich zonder al te veel

morren aan die situatie hebben aangepast. In haar boek over de steeds maar groeiende arbeidstijden van de gemiddelde Amerikaan rekent Juliet Schor van de Harvard University voor dat het reële loon van een Amerikaanse werknemer vandaag beneden het niveau van 1973 ligt. Ter vergelijking: Europese werknemers verdienen vandaag tot 50% meer dan in 1973.

Om het gezinsinkomen enigszins op peil te houden, gaan beide partners (in gezinnen waar er twee zijn - een snel kleiner wordende groep in de VS) twee, soms drie jobs zoeken: 's morgens met de schoolbus, van 9 tot 5 werken, en 's avonds nog drie uur in een drankwinkel, bioscoop of supermarkt. Om 5 of 6 uur 's morgens de deur uit en pas om 10 uur 's avonds weer thuis: dat is een regime waarvoor je in Europa haast niemand warm krijgt.

De vraag is of extreem lange openingsuren van supermarkten en winkels wel lonen. Die vraag wordt erg weinig gesteld in de VS. Omdat arbeid zo goedkoop is geworden, lokken supermarkten hun klanten niet met betere produkten of met service, maar met gemak, 'convenience'. Je kan kopen wanneer je wil, zelfs om 2 uur 's nachts. De loonkost staat geen klant in de weg.

Een transfer?

Het Amerikaanse arbeidsmarktmodel naar Europa halen is erg moeilijk. Dat is al gebleken uit wat voorafgaat. Niet alleen ontbreken de institutionele randvoorwaarden voor zo'n transfer. De bonden zijn te sterk, het recht op vrije tijd te veel een sociale verworvenheid en het algemene ethos is hier, veel meer dan in de VS, één van egalitair collectivisme. Bovendien is het zeer de vraag of de lange termijn-effecten wel gunstig genoeg zijn om zo'n grote stap te wagen. Omdat de lonen relatief hoog waren in Europa en omdat het door de sterke bonden zo moeilijk was de loonkost snel te drukken, is de Europese industrie zich sedert de tweede wereldoorlog vooral gaan toeleggen op produkten en diensten waar loonconcurrentie veel minder belangrijk is dan concurrentie op kwaliteit. De arbeidsmarkt zo reorganiseren dat ze veel sneller op veranderingen in vraag en aanbod kan inspelen, klinkt wel goed voor wie op korte termijn bedrijven wil

aanmoedigen meer mensen aan te nemen. Maar het dwingt de industrie natuurlijk niet systematisch uit te zoeken naar andere oplossingen dan kostenverlaging. Dat legt een hypotheek op het innovatievermogen. Nochtans is het innovatievermogen van de Europese industrie de tweede peiler in het *Witboek* van Delors, naast de flexibiliteit. Het mes snijdt aan twee kanten.

Een ander geluid

Sedert kort duiken analyses op die vraagtekens zetten bij de doeltreffendheid van het Amerikaanse model. De meest recente - en totnogtoe de beste - is van Richard Freeman, een econoom die zich al jaren met het reilen en zeilen van de Amerikaanse arbeidsmarkt bezighoudt. In een briljant artikel in de *Oxford Review of Economic Policy* gaat hij dieper in op de vraag hoe de arbeidsmarkt in de VS zich onder Reagan en Bush, de periode van deregulering dus, heeft gedragen. Zijn conclusie is opvallend helder: ook de VS heeft geen oplossing voor langdurige werkloosheid, en het is nog zeer de vraag of de Amerikaanse weg op lange termijn niet nog veel meer en ergere problemen creëert dan die waarmee Europa vandaag worstelt. Wie na de samenvatting die volgt, de discussie in al zijn finesses wil vatten, leze het stuk in de *Oxford Review*.

Loonongelijkheid en minder kansen voor de laaggeschoolden

In de VS leidde de loonflexibiliteit tot een scherpe toename van de loonongelijkheid. Met uitzondering van een extreem kleine top laag, was iedereen slechter af. De loonongelijkheid kwam immers uitsluitend voor rekening van de slechter verdienenden: hun koopkracht daalde. Vooral de extreem laagbetaalden draaiden op voor de kosten van de aanpassing. De koopkracht van het laagste inkomensdecil is vandaag slechts twee derde van hun Europese collega's. 'The working poor in America are really poor', zo luidt de conclusie van Freeman. De koopkrachtdaling veroorzaakte groeiende dakloosheid en structurele armoede, zelfs bij de werkende bevolking.

Volgens de voorstanders zou loonflexibiliteit vooral nuttig zijn om laaggeschoolden die zich

anders uit de markt prijzen, weer in het arbeidsproces op te nemen. Ook dat blijkt een fabeltje: al de laaggeschoolden samen werken vandaag minder uren dan in 1980, ondanks een verlenging van de gemiddelde werkweek. En in die VS-staten waar het minimumloon in die periode steeg, kon geen negatief netto-effect op de werkgelegenheid worden vastgesteld. Lagere lonen scheppen dus geen arbeidsplaatsen, en lichte verhogingen voor de laagste lonen vernietigen er ook geen.

Langdurig werklozen en langdurig gevangenen

Het VS-model lijkt wél succes te boeken bij de vermindering van de langdurige werkloosheid. In de EU was in 1992 40% van de werklozen langer dan één jaar werkloos. Met 8% van de actieve bevolking die werkloos is, betekent dat cijfer dat ongeveer 3,2% van de beroepsbevolking langdurig werkloos is. In de VS was in 1992 slechts 13% langer dan één jaar werkloos, wat met een werkloosheidsgraad van 6% een totaal geeft van 0,8% van de beroepsbevolking.

In Europa zijn er verhoudingsgewijs vier keer zoveel langdurig werklozen. Het verschil is groot en duikt dan ook in elk beleidsrapport op. Freeman zet echter de nodige vraagtekens bij die conclusie. Hij wijst erop dat die cijfers niet betekenen dat er geen 'outsiders' bestaan in de VS. In de eerste plaats is er de onderklasse. Dat zijn diegenen die moeilijk weer integreerbaar zijn in de samenleving, omdat ze geen job, geen huis en vaak ook geen familie of vriendenkring meer hebben. Louter het bestaan van die onderklasse maakt duidelijk dat ook in de VS sociale uitsluiting een reusachtig probleem is. Maar er is meer, en hier is Freemans analyse baanbrekend. Wie aan de officiële cijfers een groep toevoegt die uit al de statistieken wordt gehouden, maar in veel opzichten vergelijkbaar is met de langdurig werklozen, krijgt al snel een heel ander beeld. Langdurig gevangenen en diegenen die voor langere duur met het justitie-apparaat te maken hebben, zijn een gigantische bevolkingscategorie in de VS. Bijna 2% van de bevolking zit achter de tralies en bijna 5% is vrij op probatie. Samen zijn die groepen, die geen vaste arbeidsplaats hebben, dus goed voor bijna 7% van de beroepsbe-

volking. Daarvan zit ongeveer twee derde vast voor meer dan een jaar. Die groep is te vergelijken met de langdurig werklozen in Europa.

Sedert 1980, het begin van het Reagan-Bush tijdperk, is de gevangenisbevolking met 9% per jaar toegenomen. Zoals het er vandaag uitziet, zakt dat ritme de komende jaren niet. De wetten die sedert 1990 in het Amerikaanse Congres zijn gestemd, doen zeker nog meer mensen achter de tralies belanden en aan de structurele oorzaken van misdaad in de grote steden wordt evenmin geraakt. Als die stijging in Amerika aanhoudt, is de groep langdurig gevangenen en langdurig werklozen samen binnen vijf jaar groter dan de groep langdurig werklozen in Europa. Voor wie nog niet overtuigd is: de mensen in de Amerikaanse gevangnissen en de langdurig werklozen in Europa zijn grosso modo dezelfde. Ze zijn laaggeschoold en ze kosten allebei erg veel aan de gemeenschap. Een jaar gevangenis kost in de VS per persoon zo'n 30.000 dollar, wat toch nog beduidend hoger is dan een jaar werkloosheid bij ons. En omdat het recidivisme erg hoog is bij die groep, blijven die kosten ook hoog. Californië, de grootste bondsstaat in de VS en de zevende grootste economie ter wereld, besteedt vandaag een groter deel van zijn budget aan gevangnissen dan aan onderwijs. Ook in de VS is dus een grote groep ontstaan van mensen die buiten de normale samenlevingsverbanden vallen; precies wat wij over de langdurig werklozen denken.

The economics of crime

Bestaat er dan een verband tussen loonflexibiliteit en misdaad? Dat is de cruciale vraag als we het over de sociale kosten van een flexibele arbeidsmarkt hebben. Veel materiaal suggereert dat zo'n verband er inderdaad is. Wie laaggeschoold en jong is, heeft weinig zin om zich voor een hongerloon twaalf uur of langer per dag uit te sloven, en zoekt dus naar beter betaalde bezigheden. En die zijn er bij de vleet in de VS. Sommige van die jongeren, drie of vier per schoolgeneratie, worden basketballsterren als Magic Johnson en Michael Jordan, of baseballberoemdheden als Babe Ruth, Ted Williams en Joe DiMaggio. Af en toe brengt er ook nog

ééntje het tot hoofd van een grote onderneming: Jack Smith van GM bijvoorbeeld, die uit een katholiek arbeidersgezin uit het noordoosten komt. En één enkele keer wordt er één een belangrijk politicus: Bill Clinton. Maar de meesten, die minder begaafd of minder ambitieus zijn, of gewoon nooit op dat pad terecht zijn gekomen, halen zo'n status niet. Een loopbaan in de misdaad is dan het meest aantrekkelijke alternatief.

Dat blijkt uit de (weinige) studies die zich bezighouden met het verband tussen arbeidsmarktparticipatie en misdaad. Om te beginnen komen de sociaal-demografische karakteristieken van de gevangenen en van diegenen die het zwaarst getroffen zijn door loonverlies sterk overeen: misdadigers zijn in de regel jonge, laaggeschoolde mannen. Verder geven sociologische studies aan dat jongeren in de Amerikaanse grootsteden vaker dan vroeger misdaad als een lucratievere activiteit beoordelen dan werk. De studies die zich daarop toelagen, rekenen zelfs voor dat een lineaire loonsverhoging van 20-30% voor die groep hun misdaadparticipatie sterk zou reduceren. Ten slotte blijkt uit sociaal-criminologische studies dat er een sterke relatie bestaat tussen misdaadparticipatie en de (verwachte) opbrengsten van misdaad versus legitieme arbeid.

Wat de Amerikaanse arbeidsmarkt van de Europese onderscheidt, is dat ook een jongere die langdurig werkloos is, er in Europa nog op kan rekenen ooit in een stabiele, relatief goedbetaalde betrekking terecht te komen. Voor de jonge, meestal slechtgeschoolde Amerikaan ligt dat anders: voor hem is de keuze er één tussen zwerfen van de ene slechtbetaalde korte termijn-job naar de andere, of de (georganiseerde) misdaad. Meer nog dan gevangnissen, zo suggereert Freeman, zijn het die toekomstperspectieven, die nauw verbonden zijn met de structuur van de arbeidsmarkt, die in Europa de misdaadparticipatie onder jongeren laag houden.

Flexibiliteit is geen heilmiddel

Massale werkloosheid lost zich niet vanzelf op. Als het al mogelijk is de arbeidsmarkt in de EU fundamenteel te dereguleren - wat zeer twijfelachtig is als je bedenkt welke andere zaken daarvoor moeten veranderen - dan blijft de vraag

nog altijd of de sociale baten opwegen tegen de kosten. De studie van Freeman laat weinig twijfel bestaan over de dubbelzinnigheden van zo'n strategie. Niet alleen creëert de Amerikaanse arbeidsmarkt ongelijkheden die voor links Europa moeilijk te slikken zijn. Bovendien levert die flexibele arbeidsmarkt niet de resultaten op die door neo-liberalen nagestreefd worden. De armen verdienen minder, en werken ook minder.

De echte waarschuwing, die ook de harten van de liberalen erg diep moet treffen, is echter van een totaal andere aard. Als de lonen té laag zijn en de jobs té slecht en té onzeker, dan zoeken jongeren snel andere, beter betaalde bezigheden. En omdat er zo weinig alternatieven bestaan, schieten de misdaadcijfers omhoog. Wie met andere woorden de arbeidsmarkt wil flexibiliseren, naar Amerikaans model, verschuift gewoon het probleem van de werkloosheidsverzekering naar het justitie-apparaat, waar het dan veel duurder afgehandeld wordt. Wat ene hand neemt, betaalt de andere dubbel terug. Als de ethische argumenten tegen een veramerikanis-

eerde arbeidsmarkt niet overtuigen, zijn er tenminste die budgetaire overwegingen.

Lectuur

Ik dank Michel Albertijn en Anne Grauwels voor opmerkingen bij een eerste versie van deze tekst.

Naast eigen ervaringen met vakbonden en arbeidsmarktonderzoek in de VS, heb ik voor dit artikel een aantal andere bronnen aangesproken. De eerste vier daarvan zijn verplichte literatuur voor wie zich van verre of nabij met sociaal-economisch beleid bezighoudt. Wie zich voor alternatieven interesseert, heeft erg veel aan de vijfde.

Peter Doeringer & Michael Piore, *Internal labor markets and manpower analysis*. New York, Sharpe, 1971. De klassieker over duale arbeidsmarkten.

Richard Freeman (ed.), *Working under different rules*. New York, Russell Sage, 1994; The limits of wage flexibility to curing unemployment. In: *The Oxford Review of Economic Policy*, Vol. 11, no 1, spring 1995. Allebei over de Amerikaanse arbeidsmarkt in vergelijkend perspectief.

Thomas Kochan, Harry Katz & Robert Mc Kersie, *The transformation of American industrial relations*. New York, Basic Books, 1986. Over de rol — of het gebrek daaraan — van de vakbonden in de VS.

Juliet Schor, *The overworked American*, New York, Harper, 1992;

Andrew Glyn, Social democracy and full employment. In: *New Left Review*, nr. 211, mei-juni 1995. Over alternatieve tewerkstellingspolitiek.